

Lietuvių dailės kūriniai Maskvos Tretjakovo galerijos tarptautinėje parodoje „Europa- Rusija-Europa“

Skaistis MIKULIONIS

Maska paskutiniaisiais metais nuo Lietuvos gerokai nutolo, suprantama, ne geografinė prasme – kultūros žmonės vis rečiau pasuka jos pusėn. Tai nereiškia, kad kultūriniame gyvenime ten nėra dėmesio vertų įvykių ir reiškinių. Štai ir 2007 m. pavasarį daugelio žymiausių pasaulio meno veikėjų, dailės žinovų dėmesį patraukė Maskvoje gegužės 22 d.–liepos 29 d. valstybinėje Tretjakovo galerijoje surengta didžiulė tarptautinė paroda „Europa-Rusija-Europa“. Ją aplankė daugiau kaip 60 000 žmonių, renginiui daug dėmesio skyrė Rusijos žiniasklaida.

Parodos koncepciją parengė Valstybinė Tretjakovo galerija (projekto kuratorė – šio muziejaus vyriausioji rinkinių saugotoja Jekaterina Selezniova). Tretjakovo galerijos iniciatyvą teigiamai įvertino ir iš dalies projektą finansavo Europos Sąjunga. Paroda buvo atidaryta tomis dienomis, kai Rusijoje, Samaros mieste, vyko Europos Sąjungos aukščiausio lygio vadovų susitikimas. Šia paroda buvo pažymėtas Romos sutarties 50-metis bei Rusijos Federacijos ir Europos Sąjungos bendradarbiavimo sutarties 10-metis. Šiuo dideliu kultūriniu projektu baigtas Tretjakovo galerijos 150 metų jubiliejui skirtų renginių ciklas. Lėšų jam įgyvendinti skyrė Rusijos Federacijos kultūros ir masinės komunikacijos ministerija, Federalinė kultūros ir kinematografijos agentūra ir privatūs rėmėjai.

Lithuanian Art Works at the International Exhibition
Europe–Russia–Europe in Moscow Tretyakov Gallery
Skaistis MIKULIONIS

The article describes the huge international exhibition “Europe–Russia–Europe” organized in Moscow, the State Tretyakov Gallery on 22 May – 29 July, 2007 having attracted attention of many most prominent figures and connoisseurs of art. This exhibition celebrated the 50th anniversary of the Treaty of Rome and the 10th anniversary of the EU - the Russian Federation Partnership and Cooperation Agreement. National museums from more than 50 European countries participated at the exhibition, and more than 100 museum items were exposed to reflect the history of the 500 art years of the old continent. Exhibits from Lithuanian Art Museum were also selected for this exhibition. According to the author of the article, the art critic Skaistis Mikulionis, the exhibition focused on several important aspects: how and when various European art trends have developed, why and how art processes differ in various regions of the continent, how ideas circulate and synthesize, how historical and art processes interact, how politics reflects in art and whether art has an influence over it. The organizers encouraged selection of exhibits reflecting ideas of cultural and political modernization, national identity development in the changing world, ideas of open global cooperation and art changes in the epoch of new medias.

Parodos kuratorė E. Selezniova parodos lankytojams pristato T. Goreckio paveikslą „Aklas elgeta su berniuku“ iš Lietuvos dailės muziejaus rinkinių

- Įspūdingi buvo valstybinės Treťjakovo galerijos įgyvendinamo projekto mastai. Jame dalyvavo daugiau negu 50 Europos šalių nacionalinių muziejų, eksponuota per 100 kūrinių, atspindinčių penkių šimtmečių senojo kontinento dailės istoriją. Specialistai ir dailės mėgėjai parodoje galėjo pamatyti eksponatus iš Luvro ir Orsė muziejų (Paryžius), Nacionalinio Prado muziejaus (Madridas), Vienos dailės istorijos muziejaus, Briuselio karališkojo dailiųjų menų muziejaus, Londono Tate'o, Romos Borghese's ir Spados galerijų, Dresdeno, Hamburgo, Kopenhagos, taip pat nacionalinių Krokuvos, Varšuvos ir Latvijos dailės muziejų. Pakvietę šiuos ir kitus partnerius dalyvauti parodoje, organizatoriai pasiūlė atrinkti ir eksponuoti joje po tris kūrinius, kuriuose atsispindėtų kiekvienos šalies nacionalinės dailės mokyklos formavimosi etapai. Svarbu buvo ir tai, kad šie kūriniai būtų reikšmingi visos Europos dailės istorijai. Tarp pristatytųjų buvo ir nacionaliniais simboliais tapusių šedevrų, ir naujausių šiuolaikinių menininkų darbų – tapybos, skulptūros, taikomosios dailės, videomeno pavyzdžių. Žiūrovai pamatė įvairius W. Turnerio, C. D. Friedricho, G. Klimto, H. Mooro, L. Cranacho, Ticiano, P. Picasso, H. Matisse'o ir kitų žymių menininkų kūrinius, o greta jų, pavyzdžiui, – tik gimtinėje žinomo, anksti mirusio latvių tapytojo J. Kazako (1895–1920 m.) paveikslą „Damos pajūryje“ (1920 m.).
- Parodoje siekta išryškinti kelis svarbius aspektus: kaip ir kada susiformavo įvairios Europos dailės kalbos, kodėl ir kuo skiriasi meno procesai įvairiuose kontinento regionuose, kaip vyksta idėjų kaita ir sintezė, kaip siejasi istoriniai ir meno procesai, kaip mene atsispindi politika, ar menas turi jai įtakos.
- Organizatoriai skatino parinkti eksponatus, atsispindinčius kultūros ir politikos modernizacijos idėjas, nacionalinio identiteto raidą besikeičiančiame pasaulyje, atviro globalaus bendradarbiavimo idėjas ir dailės pokyčius naujų medijų epochoje.
- Kuratorės J. Selezniovos nuomone, pateiktų kūrinių įvairovė neleido mechaniškai sujungti jų į tris meno raidą atspindinčias grupes, kurias sąlygiškai galima būtų pavadinti: „Tapimas“, „Kaita“, „Ateitis“. Išryškėjo keli kitokie prasminiai blokai ir linijos. Pir-

mojoje grupėje „Pagrindai“ atspindėjo Europos kultūros ir meno ištakos: tūkstantmetė graikų ir romėnų civilizacijos bei krikščionybės tradicija, kurioje sprendžiami idealo ir tobulumo klausimai. Antroji – „Didvyriai-herojai“. Jos portretuose ir figūriniuose kompozicijose įkūnytos likimo, asmenybės vaidmens istorijoje, nacionalinės nepriklausomybės, tikėjimo ir filosofijos idėjos. „Įvykiai ir simboliai“ – laisvės, pažangos metaforos dailėje. „Veiksmo vietos“ – realizmo, klasicizmo, romantizmo, impresionizmo, modernio, postimpresionizmo, konceptualizmo peizažai. XIX a. pab.–XX a. pr. aktuali tapo „Veikiančio žmogaus“ tema – tuo metu vykdoma industrializacija iškėlė darbo, socialinių idealų ir santaros problemas. „Naujos meno kalbos“ išryškino įvairių istorinių epochų ir nūdienos meno novatorių, dailės modernizaciją, o „Judėjimo–pasikeitimų“ blokas – naujos techninės civilizacijos raidą ir poveikį žmogui ir jo aplinkai.

► Iki pat parodos atidarymo rengėjai nežinojo, ką atveš mažesnės šalys, kokius nacionalinės dailės kūrinius parodys greta Italijos, Prancūzijos, Ispanijos šedevrų. Dėl įtemtų politinių santykių su Rusija projekte nedalyvavo Estija. Pasak kuratorės, projektas pasikeitė ir ėmė gyvuoti pagal savo taisykles. „Jei tektų parodą kartoti, ją reiktų pavadinti „Žinoma ir nežinoma Europa, – teigė J. Selezniova, – ji parodė ir Europos kultūrų skirtumus, ir net globalizacijos epochoje apčiuopiamas bendras šaknis“. Paroda tapo drąsiu eksperimentu, taip pat besikeičiančios Europos „be sienų“ simboliu.

► Rusijai atstovavo 1988 m. kanonizuoto šv. Andrejaus Rubliovo (apie 1360–1428/1430 m.) ikona „Trejybė“ (1425–1427 m.), skausmingų Petro I ir šiandieninių reformų simbolis – Vasilijaus Surikovo (1848–1916 m.) „Šaulių bausmės rytas“ (1881 m.), modernistinės dailės atstovų Vasilijaus Kandinskio, Marko Šagalo, Kazimiro Malevičiaus ir Eriko Bulatovo kūriniai.

► Eksponatus iš Lietuvos dailės muziejaus atrinko jo direktorius Romualdas Budrys (tekstus parašė muziejininkės Dalia Tarandaitė, Rima Rutkauskienė ir Nijolė Nevčesauskienė). Treťjakovo galerijoje buvo pristatyti Lietuvos dailininkų Tado Goreckio (1825–1868 m.), Mstislavo Dobužinskio (1875–1957 m.) ir Jono Švažo (1925–1976 m.) kūriniai. Šių dailininkų kūryba itin reikšminga mūsų šalies kultūroje ir simbolizuoja Lietuvos, Rusijos ir Europos kultūrinius ryšius.

► T. Goreckio paveikslas „Aklas elgeta su berniuku“ sukurtas 1843 m. Tai XIX a. Europos dailės akademijose skatinto akademizmo pavyzdys. T. Goreckio kartos dailininkai, pradines dailės žinias įgiję gimtinėje iš Vilniaus universiteto dailės fakulteto auklėtiniai, Vilniaus meno mokyklos atstovų, toliau lavinosi Rusijos ir Vakarų Europos dailės mokyklose. T. Goreckis 1841–1848 m. studijavo Peterburgo dailės akademijoje ir ten buvo laikomas vienu geriausių K. Briulovo mokinių. Už studijų metu sukurtus darbus jis ne kartą buvo apdovanotas sidabro ir aukso medaliais, o 1850–1853 m. gavęs Peterburgo dailės akademijos stipendiją tobulinosi Ispanijoje ir Italijoje. 1854 m. T. Goreckis gavo Peterburgo dailės akademijos akademiko vardą. 1857 m. jis vedė poetą Adomo Mickevičiaus dukrą Mariją ir visam laikui apsigyveno Paryžiuje. Kompoziciją „Aklas elgeta su berniuku“ aštuoniolikmetis dailininkas sukūrė trečiaisiais studijų Peterburgo dailės akademijoje metais. Už ją buvo apdovanotas antrojo laipsnio sidabro medaliu. Panašios buitės scenos, vaizduojančios bažnytines ceremonijas ir apeigas, tapo būdingu dailininko kūrybos motyvu.

► Šalia šio lietuviško paveikslo parodoje eksponuotas skulptūrinis Prancūzijos revoliucijos romantizmo ir dramatinio

Parodai pasibaigus nukabinami P. Pikaso ir J. Švažo paveiksłai

simbolis – François Rude'o (1784–1855 m.) „Tėvynės genijus“ (1836–1887 m.). Priešais kabėjo monumentalus V. Surikovo „Šaulių bausmės rytas“.

► XX a. pradžios Sankt Peterburgo ir Vilniaus meninės aplinkos, vadinamojo „sidabro amžiaus“, simboliu tapo lietuvių kilmės dailininkas M. Dobužinskis. Parodoje eksponuotas jo sukurtas paveikslas „Tilto gatvė“ (apie 1907 m.). Vilniuje baigęs gimnaziją, šis dailininkas studijavo teisę Sankt Peterburgo universitete. Dailės mokėsi Miunchene. Nuo 1903 m. jis buvo Rusijos menininkų grupuotės „Meno pasaulis“ narys, Rusijos teatruose dirbo su garsiaisiais to meto rusų režisieriais, aktyviai dalyvavo parodose ir dirbo pedagoginį darbą. Po Spalio revoliucijos dailininkas grįžo į Lietuvą ir iki Antrojo pasaulinio karo pradžios gyveno ir kūrė Kaune. Daug keliavo po Europą, dirbo Paryžiaus, Briuselio, Amsterdamo, Diuseldorfo ir Kauno teatruose. Jo sukurti architektūriniai peizažai, knygų iliustracijos, scenografija vertinama ne tik Lietuvoje ir Rusijoje, bet ir visame pasaulyje.

► Paveikslas „Tilto gatvė“ parodoje jungė dvi ekspozicijos grupes: senąją klasikinę ir modernią XX a. dailę. Ši vieta jam buvo parinkta neatsitiktinai: „Meno pasaulis“ pradėjo modernizuoti Rusijos dailę ir kartu kvietė saugoti Sankt Peterburgo ir visos Europos kultūrą. Deja, kruvinais Pirmojo pasaulinio karo ir revoliucinių sukrėtimų metais šis kvietimas nebuvo išgirstas.

► Monumentalus J. Švažo peizažas „Raudoni laivai“ (1971 m.) dekoratyvia plastine struktūra, formos įtampa ir spalvinių dermių dramatiškumu perteikia XX a. antrosios pusės menininko dvasinius išgyvenimus. Šio tapytojo kūryba priskiriama nacionalinės koloristinės tapybos mokyklos aukso fondui. Į meninį gyvenimą įsiliejusio 6-ojo dešimtmečio pradžioje dailininko darbai simbolizuoja „atšilimo“ laikotarpiu Lietuvoje prasidėjusią dailės modernizaciją, taip pat ir šios epochos prieštaravimus. To meto inovacijos Lietuvos ir kaimyninių Baltijos šalių dailėje susijusios su socialistinio realizmo štampu atmetimu – nauju požiūriu į kūrinių tematiką ir plastinę raišką. J. Švažas savitai interpretavo tarpukariu susiformavusio lietuviško ekspresionizmo tradiciją, „Ars“ grupuotės, konstruktyvizmo, abstrakčiosios dailės idėjas. Neatsitiktinai ji,

kaip ir kitus to meto Lietuvos dailininkus, architektus, kino menininkus, restauratorius, gerai vertina Rusijos inteligentai.

► J. Švažo paveikslo vertę pabrėžė kaimynystėje eksponuoti darbai: P. Picasso „Paminklas ispanams, žuvusiems už Prancūziją“ (1945–1947 m.), *socarto* atstovo E. Bulatovo „Keleivis“ (1990–1994 m., 2000–2002 m.). Modernią Vokietijos istoriją priminė kanclerio Gerharo Schröderio kabinete kabėjęs Georgo Baselitzo (1931–1972 m.) paveikslas „Tapyba pirštu III – Erelis“ (1972 m.).

► Parodą rengusi J. Seleznievos vadovaujama Tretjakovo galerijos specialistų komanda, padedama valstybinio muziejų ir parodų centro „Rosizo“ (SSSR dailės fondo įpėdinis) vadybininkų, atliko didžiulį ir sudėtingą darbą. Vien paveikslų pervežimas, kaip prasi-tarė organizatoriai, kainavo per 1 000 000 eurų. Brangiai kainavo ir eksponatų draudimas, apsauga, brangiausiame pasaulio mieste Maskvoje neišvengta ir kitų išlaidų. Kolegų darbas išryškino bendras tarptautinių muziejinių projektų rengimo problemas. Tarptautinėse parodose eksponuojami šedevrai kainuoja milijonus. Jų draudimo kainos taip pat didžiulės. Atsitikus nelaimėi už gautas draudimo išmokas kito šedevro nusipirkti nepavyktų. Tai unikalūs kūriniai, tad draudimas – veikia brangiai kainuojantis ritualas. Reta valstybė turi komercinį draudimą pakeičiančią valstybinių garantų sistemą. Lietuva šiuo požiūriu – maloni išimtis. Rusija, rengdama solidžias parodas užsienyje, reikalauja jos turto, taip pat ir paveikslų, teisinio imuniteto. Tačiau Lietuvos įstatymuose nėra nė tokios sąvokos. Tai užkerta kelią potencialiems parodų mainams. Dažnai trūksta ir paprasčiausio kolegų solidarumo ir kuklumo, laikinam kūrinių eksportui vis dažniau taikomi vakarie-tiški ekonominiai standartai, neatitinkantys Rytų Europos reali-jų. Regis, neturtinguose Rytuose daug entuziazmo ir kūrybinių idėjų, tačiau čia sudėtinga spręsti finansinius ir organizacinius klausimus. Šių problemų išmanymas ir kolegiški Lietuvos dailės muziejiaus ir Maskvos muziejų ryšiai padės rengti daugiašalius tarptautinius Lietuvos tūkstantmečio ir Vilniaus – Europos kultūros sostinės programų projektus 2009 m. ■

S. Mikulionio nuotraukos